

L. A. BOURGAULT — DUCOUDRAY

ΣΟΥΜΠΕΡΤ

Ο ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΘΕΤΗ
ΟΠΩΣ ΦΑΝΕΡΩΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΤΟΥ

"ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ,"
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ὁ ΦΡΑΝΤΣ ΣΟΥΜΠΕΡΤ δὲν ἦταν συγγραφέας· τὸ τεράστιο ἔργο του σὰ συνθέτη περιορίσε ἀναγκαστικά τις φιλολογικές του ἐκδηλώσεις. Ἔτσι κατέχουμε μονάχα μερικά γράμματά του, μερικές σελίδες ἀπὸ ἓνα ἡμερολόγιό του, ἀρκετὰ ποιήματα κι ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ κάποιο πεζογράφημά του μὲ τίτλο «Τ' ὄνειρό μου». Ἀπ' αὐτά του τὰ χειρόγραφα παίρνουμε τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα. Σ' αὐτὰ ἀντικαθρεφτίζεται πιστὰ ἡ ψυχὴ τοῦ μεγάλου καλλιτέχνη κι' ἔτσι μποροῦμε, διαβάζοντάς τα, νὰ γνωρίσουμε ὁλόκληρο τὸν ἄνθρωπο.

Σ' ὄλη του τὴ ζωῆ, ὁ θαυμασμὸς τῆς φύσης μεθοῦσε τὸν Σοῦμπερτ καὶ τὸν κρατοῦσε σὲ ἀδιάκοπη ἐπικοινωνία μὲ τὸ Ἄπειρο. Αὐτὸ τὸ γιομάτο πάθος αἴσθημα, τὸ τόσο ζωηρὸ καὶ βαθύ, ποῦ στάθηκε ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ οὐσιώδεις συντελεστὲς τῆς μεγαλοφυΐας του, τὸ δοκίμασε ὁ συνθέτης σ' ὄλη του τὴ δύναμη, ἀπ' ὅταν ἦταν ἀκόμη ἔφηβος, ὅπως τὸ διαπιστώνουμε σ' ἓνα ἀπόσπασμα τοῦ ἡμερολογίου του μὲ χρονολογία 1816. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ὁ Σοῦμπερτ ἀκολουθοῦσε, μὲ κακὴ του καρδιά, τὴ δασκαλικὴ σταδιοδρομία. Ἦταν ἐπιφορτισμένους νὰ μορφῶνει τὰ παιδιὰ τῆς τελευταίας τάξης τοῦ σχολείου ποῦ διηύθυνε ὁ πατέρας του στὴ Βιέννη (στὴν περιφέρεια τοῦ Λίχτενταλ).

Ὁ πατέρας του καταγόταν ἀπὸ τὴ Μοραβία κι εἶχε παντρευτεῖ στὸ 1783, τὴ Σιλεσιανὴ Ἐλισσάβητ Φίτς. Ἀπ' αὐτὸν τὸ γάμο γεννήθηκαν δεκατέσσερα παιδιά· ποῦ μονάχα πέντε ἀπ' αὐτὰ ἔφτασαν σὲ ὄριμη ἡλικία: ὁ Ἰγνάτιος (1784), ὁ Φερδινάνδος (1794), ὁ Κάρλ (1796), ὁ ΦΡΑΝΤΣ (1797) κι ἡ Τερέζα (1801). Ὁ Σοῦμπερτ εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ χάσει τὴ μητέρα του τὸ 1812, σ' ἡλικία δεκαπέντε χρονῶν. Ὁ δεῦτερος γάμος τοῦ πατέρα του, ποῦ ἔγινε σχεδὸν ἀμέσως μετὰ, ἔκαμε τὸν ἄμοιρο

Φράντς νά πονέσει ακόμη πιό πολύ τήν άγαπημένη του νεκρή, πού γι' αύτή κάνει ένα διακριτικό ύπαινιγμό στίς γραμμές αυτές :

14 'Ιουνίου 1816.—"Υστερα από μερικούς μήνες, ξανάκομα άπόψε έναν περίπατο. Δέν υπάρχει τίποτα πιό ευχάριστο από τό νά βρϊσκειται κανείς μέσα στην πρασινάδα, ύστερα από μιá καυτερή καλοκαιριάτικη μέρα. Οί κάμποι ανάμεσα Βέρινγκ και Ντέμπλινγκ φαίνονται σά νά είναι κανωμένοι έπιτηδες γιά περιπάτους. "Ημουν συντροφιά μέ τόν άδερφό μου Κάρλ. Τό μουντό φως τοῦ σούρουπου μοῦ έκανε καλό στην καρδιά. Σκεφτόμουν κι έλεγα: τί δμορφα πού είναι! και στεκόμουν εκεί γιά ν' απολαύσω τήν ώρα αύτή. Τό κοιμητήριο, πού ήταν εκεί κοντά, μάς θύμισε τήν καλή μας μανούλα. Συζητώντας θλιβερά και φιλικά, φτάσαμε εκεί πού χωρίζει ό δρόμος

"Αν, στόν πνευματικό και ήθικό όργανισμό τοῦ Σοῦμπερτ, ό έρωτας δέ φαίνεται νάπαιξε κύριο ρόλο, όμως κανέναν καλλιτέχνη δέν έξύψωσε περισσότερο άπ' αύτόν τή λατρεία τής φιλίας. Είχε στην καρδιά του δυό πάθη, πού έφτασαν νά γεμίσουν τή ζωή του: νά δημιουργεί έργα και ν' άγαπάει τούς φίλους του. "Όταν αύτός ό ρωμαλέος δουλευτής τέλειωνε τήν καθημερινή του δουλιά,—σύνθετε κάθε μέρα από τίς έφτά τό πρωί ως τίς δυό τό άπόγεμα, είτε βρισκόταν στην έξοχή, είτε στην πόλη, είτε στόν περίπατο, είτε στην ταβέρνα—έμενε δλη τή βραδιά συντροφιά μέ φίλους τής έκλογής του: τόν Σπάουν, τόν Σόμπερ, τόν Σέν, τόν Μπάουενφελντ, τόν Λάχνερ, κ.τ.λ... Αύτός ό όμιλος τών νεαρών, πού όλοι τούς σχεδόν ήταν μουσικοί ή ποιητές, είχε όργανώσει συγκεντρώσεις, όπου άπάγγελλαν στίχους ή τραγουδούσαν. "Αν σ' αυτές τίς συγκεντρώσεις τό κρασί χυνόταν άφθονο, άν πολλές φορές παρατραβούσαν τό χορό ως άργά τή νύχτα, όμως ή Τέχνη δέν έχανε ούτε εκεί τά δικαιώματά της. Αύτές οί φιλολογικές και καλλιτεχνικές γιορτές τής νεολαίας, πού ό Σοῦμπερτ τίς λάτρευε, όνομάζονταν « Σουμπερτιάδες », γιατί αύτός ήταν ή ψυχή τους. « Έξ αίτίας του, έλεγε ό Σπάουν, και γιά χατήρι του, είμαστε όλοι

ἀδέρφια καὶ φίλοι». Ὁ Σοῦμπερτ ἀγαποῦσε τοὺς δικούς του σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε νὰ συγκατοικεῖ μ' αὐτοὺς καὶ νὰ μοιράζεται μαζί τους τὴ γκαρνταρόμπα του καὶ τὸ πουργί του.

«Ποτέ, ἔγραφε, ὁ Μαῦρχόφερ, δὲ θὰ ξεχάσω τὶς ὥρες ποὺ περάσαμε σ' αὐτὴν τὴ φτωχικὴ σοφίτα μὲ τὴν πλαγιαστὴ στέγη. Δὲν εἶχαμε παρὰ ἓνα παλιόκιανο, μιὰ πενιχρὴ βιβλιοθήκη, μιὰ ὄθλια ἐπίπλωσι, ἓνα ἀδύνατο φῶς! Κι ὁμῶς περνοῦσα ἐκεῖ τὶς πιὸ εὐτυχημένες ὥρες τῆς ζωῆς μου. Ὅπως ἡ ἀνοιξη κάνει χαρούμενη τὴ γῆ καὶ τῆς χαρίζεται τὴν πρασινάδα καὶ τὸ αἶμα, ἔτσι κι ἡ δημιουργικὴ δύναμη τοῦ φίλου μου! Ἐκανε χαρούμενους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς παρηγοροῦσε... Ἡ τύχη, ἡ ἀγάπη τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιητικῆς δημιούργησαν τὸ στενότατο δεομὸ μας. Ἐγὼ ἔγραφα κι ἐκεῖνος τραγουδοῦσε!»

Ἔτσι, ὅταν, τὸ 1818, ὁ Σοῦμπερτ περνοῦσε τὸ καλοκαίρι του στοῦ κόμη Ἑστερχάζυ, στοῦ χτήμα τοῦ Τσέλεστς, στὴν Οὐγγαρία, παρὰ τὴν ἐγκάρδια ὑποδοχὴ τοῦ κόμη καὶ τῆς κόμησας, παρὰ τὴ στοργὴ του γιὰ τὶς δύο του μαθήτριες Μαρία καὶ Καρολίνα, κοριτσάκια δεκατριῶν κι' ἔντεκα χρονῶν, παρὰ τὴν ψυχικὴ του ἡρεμία ποὺ τοῦ τὴν ἐξασφάλιζε μιὰ σίγουρη καὶ πολυτελῆς ζωὴ, δὲν ἦταν τέλεια εὐτυχησμένος. Εἶχε ἀνέσεις, καλοζῶτα, «σύνθετε σὰ Θεός», μὰ τοῦ ἔλειπαν οἱ ἀγαπημένοι του φίλοι. «Εἴσαστε τὸ πᾶν γιὰ μένα», ἔγραφε στὸν Σπάουν, στὸν Σόμ-

(1) Ἡ γονιμότητά τοῦ Σοῦμπερτ ἦταν πραγματικὰ καταπληκτικὴ: σ' ἓνα μονάχα μῆνα, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1815, σύνθεσε 29 λήντερ (τραγουδία)· «ὀχτῶ» ἔχουν χρονολογία 15 καὶ «ἐφτά» 19 Αὐγούστου. Παίρνοντας ἀπὸ τὸ λεξικὸ τοῦ Γκρόβ τὸν κατάλογο τῶν ἔργων ποὺ σύνθεσε ἐκείνη μονάχα τὴ χρονιά: 2 συμφωνίες, (ἡ μία σὲ σὶ ὕψηση, καὶ ἡ ἄλλη σὲ ρέ), ἓνα κουαρτέτο γιὰ ἔγχορδα (σὲ σὸλ ἐλάσσονα), 4 σονάτες γιὰ πιάνο, ἓνα Ἀντάτζιο σὲ σὸλ, 12 Wiener Deutsche, 8 Ἐκσοαίξ, 10 παραλλαγῆς γιὰ πιάνο σὸλο, 2 λειτουργίες, ἓνα καινούριο κομμάτι (Dona) γιὰ μιὰ προηγούμενη λειτουργία του, ἓνα *Stabat mater*, ἓνα *Salve regina*, «πέντε» ὄπερες: τὴν Τετράχρονη θέση (μονόπραχτη)· Φερνάντο (μονόπραχτη)· Κλαουντίνε ντὲ Βιλαμπέλα (τρίπραχτη)· Οἱ δύο φίλοι τῆς Σαλαμάνκας (δίπραχτη)· Ὁ Ἰππότης τοῦ Καθρέφτη (τρίπραχτη)· Ἄδραστος (ἀναποτέλειωτη) κι ἴσως μιὰ ἑβδομὴ ποὺ χάθηκε. Ὁ Τραγουδιστὴς τῆς ἀγάπης, «ἐκατὸ τριανταεφτά» λήντερ, ποὺ ἀνάμεσά τους συγκαταλέγονται ὁ Βασιλιάς τῶν Σκλήθρων, ἡ Γαλήνη, κι ἄλλα πολ- λά, ἀπὸ τὰ καλύτερά του! Μπροστὰ στὴν ἀπόδειξη μιᾶς τέτοιας παντοδυναμίας, μποροῦμε νὰ θεωροῦμε τὸν Σοῦμπερτ σὰ μιὰ δύναμη τῆς Φύσης, δύναμη ἀσυναίσθητη κάποτε, μὰ σίγουρα θαυματουργή.

περ, στὸν Μάϋρχοφερ καὶ στὸν Σέν. Γυρεύει ἐπίμονα ἀπ' ὄλους νὰ τοῦ στείλουν ἓνα γράμμα: «Κάθε συλλαβὴ δική σας εἶναι γιὰ μένα ἕνας θησαυρός!»

Οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτὲς τὶς φίλιες, τὶς τόσο συγκινητικὲς καὶ τόσο ζωηρὲς, δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὸν Σοῦμπερτ τὴν ἐποχὴ πού ἔμενε στὸ «Στάντκονβικτ»¹. Ὁ Σπάουν, ὁ Σέν, ὁ Χόλτσαπφελ, ὁ Κένερ, ὁ Στάντλερ, ὁ Ραντχάρτινγκερ, ἦταν, ἀπ' ὅταν φοιτοῦσαν στὸ κολλέγιο, θαυμαστὲς τῶν ἔργων του κι' ἀργότερα στάθηκαν οἱ πιὸ θερμοὶ προπαγανδιστὲς του.

Στὸ Τσέλεστς, ὁ Σοῦμπερτ συνδέθηκε μ' ἓνα φανατικὸ ἐρμηνευτὴ τῶν λήντέρ του, τὸν βαρῶνο ντὲ Σενσαΐν, πού τὰ λανσάριζε μ' ἐπιτυχία στὰ σαλόνια, ἐνῶ ὁ δισέσημος βαρῶνος Φόγκλ ἄρχισε νὰ τὰ ἐπιβάλλει στὸ θαυμασμὸ τοῦ μεγάλου κοινοῦ².

Ὁ Φόγκλ, ἐξαιρετὸς καλλιτέχνης, πνεῦμα πολὺ καλλιερ-
γημένο, ἄσκησε εὐεργετικὴ ἐπίδραση στὸν Σοῦμπερτ, πού ἦταν κατὰ εἴκοσι χρόνια νεώτερός του. Ἔθεσε στὴ διάθεση τοῦ μεγάλου μελωδιστῆ τὸ ἀναμφισβήτητο κύρος του καὶ τὸ ἐξαιρετὸ ταλέντο του. Στὸ ἡμερολόγιό του ἀποκαλεῖ ὀρισμένα λήντερ τοῦ Σοῦμπερτ «ἐμπνεύσεις πραγματικὰ θεῖες», ἐκδηλώσεις «φωτισμένης» μουσικότητας. Τὸ ἴδιο κι ὁ βαρῶνος ντὲ Σενσαΐν θεωροῦσε τὸν Σοῦμπερτ σὰν «φωτισμένο».

Τὸ 1819, οἱ μισθοὶ πού τοῦ πλήρωνε ὁ Ἐστερχάζυ τὴν περασμένη χρονιά, ἐπέτρεψαν στὸν εὐτυχισμένο συνθέτη νὰ ἐπιχειρήσει ἓνα ταξίδι στὴν Ἐπάνω - Αὐστρία μαζί μὲ τὸν Ἰδιοφυῆ ἐρμηνευτὴ τῶν ἔργων του, τὸν Φόγκλ. Κι οἱ δυὸ, πραγματικὰ ἀποθεώθηκαν. Αὐτὴ ἡ καινούργια ζωὴ ἐνθουσίαζε τὸν Σοῦμπερτ.

(1) Εἶδος Ὁδείου προσαρτημένου στὸ αὐτοκρατορικὸ παρεκκλήσιο.

(2) Ὁ τραγουδιστὴς Φόγκλ ἦταν ἐπὶ εἰκοσιοχτὼ χρόνια τὸ εἰδωλό τοῦ κοινοῦ τῆς Ὀπερας τῆς Βιέννης. Ἀναδείχθηκε ἀπαράμιλλος στοὺς ρόλους τοῦ Ὁρέστη (στὴν Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις), τοῦ Ἀλμαβίβα (στοὺς Γάμους τοῦ Φίγκαρο), τοῦ Κρέοντα (στὴ Μήδεια), τοῦ Τελάσκο (στὸν Φερνάντο Κορτέζ). Τὸ 1822, παράτησε τὸ θέατρο κι ἀπὸ τότε ἀφοσιώθηκε στὴν ἐρμηνεία τῶν ἔργων τοῦ Σοῦμπερτ.

Ήταν μιὰ ζωὴ λεύτερη, ξέγνοιαστη κι' ἀλήτικη πού τῆ χαιρόταν ζῶντας σὲ θαυμασίες πολιτείες. Κι' ἀκόμη οἱ ἀτέλειωτες ἐκδρομὲς πάνω στὶς κορφές τῶν βουνῶν ἢ στὰ βάθη τῶν κοιλάδων, οἱ ἀναπαυτικὲς διαμονές του σ' ἐρημικὰ μοναστήρια, οἱ λαμπρὲς δεξιώσεις στὶς πόλεις τῆς Στέϋρ, τοῦ Λίντς καὶ τοῦ Γκμοϋντεν. Ἄλλοτε ἀπολάβαινε τὶς τόσο γλυκιὲς διαχύσεις μιᾶς ἐγκάρδιας οικιότητος, ἄλλοτε τὰ κοντσέρτα τοὺς χοροὺς καὶ τὰ χαρούμενα πάρτυ μὲ νεαρὲς κοπέλλες πού εἶχαν φωνὴ σειρήνας καὶ προφίλ ἀγγελικό, καὶ πού σκορποῦσαν πλουσιοπάραχα τὶς χάντρες τοῦ μαργαριταρένιου γέλιου τους.

Μέσα σ' αὐτὴ τῆ γιομάτη ἀπολαύσεις ζωὴ, ἡ παραγωγικὴ δραστηριότητα τοῦ Σοῦμπερτ δὲ χαλαρώθηκε καθόλου κι ἡ δημιουργικὴ του δύναμη δὲν ἀδράνησε ποτέ. Τὰ γράμματα πού ἔγραψε κατὰ τὴ διάρκεια αὐτοῦ τοῦ ταξιδιοῦ τὸν παρουσιάζουν πλημμυρισμένο ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ βαθειὰ συγκινημένο ἀπὸ τὶς ὁμορφιὲς τῆς Φύσης.

Στέϋρ, 1 15 Ἰουλίου 1819 — Ἀγαπητέ μου ἀδερφέ, νομίζω πὼς αὐτὸ τὸ γράμμα θὰ σὲ βρεῖ στὴ Βιέννη, ὕγειῃ. Σοῦ γράφω γιὰ νὰ μοῦ στείλεις τὸ γρηγορότερο τὸ **Στάμπατ Μάτερ** μου, πού θέλουμε νὰ τὸ ἐκτελέσουμε ἐδῶ... Στὸ σπίτι ὅπου κατοικῶ, μένουμ ὀχτῶ κοπέλλες, πού εἶναι ὅλες σχεδὸν χαριτωμένες. Καθὼς βλέπεις ἐδῶ δὲ χάνουμε τὸν καιρὸ μας. Ἡ κόρη τοῦ κ. Βὰν Κόλερ, πού στὸ σπίτι του τρῶμε, ὁ Φόγκλ κι' ἐγώ, κάθε μέρα, εἶναι πολὺ ὁμορφῆ· παίζει καλὰ πιάνο καὶ τραγουδάει πολλὰ τραγούδια μου... **Τὰ περίχωρα τοῦ Στέϋρ εἶναι ἐξαιρετικὰ ὁμορφα!**

Τὸ 1819, ἐκτελεῖται γιὰ πρώτη φορὰ δημόσια μιὰ σύνθεση τοῦ Σοῦμπερτ, τὸ τραγούδι του *Shafers Klageleid* (ὁ θρήνος τοῦ βοσκοῦ). Τὸ 1820, χάριη στὴν ἐπιτροπὴ τοῦ Φόγκλ, ἐκτελοῦνται στὸ θέατρο δυὸ ἔργα του : οἱ **Δίδυμοι**, μονόπραχτη ὀπερέττα, κι' ἡ **Μαγεμένη Ἄρπα**, τρίπρακτο ἐπειρωτικὸ ἔργο, πού γι' αὐτὸ ἔγραψε ὁ Σοῦμπερτ σκηνικὴ μουσικὴ. Κανένα ἀπ' αὐτὰ τὰ δυὸ ἔργα δὲν πέτυχε.

(1) Αὐτὸ τὸ γράμμα στάλθηκε ἀπὸ τὸν Σοῦμπερτ στὸν ἀδερφό του Φερδινάνδο.

Τὸ 1821 βλέπει τὴ χαραυγὴ τῆς φήμης του. Τὸ λήντ του ὁ **Βασιλιὰς τῶν Σκλήθρων**, πού τὸ εἶχε πρωτοπαρουσιάσει ὁ τραγουδιστὴς Γκύμνιχ, γνωρίζει τώρα, τραγουδημένο ἀπὸ τὸν Φόγκλ, μιὰ πραγματικὰ θριαμβευτικὴ ἐπιτυχία. Αὐτὸ τὸ ἀριστιούργημα, πού ἐπὶ πέντε χρόνια πρὶν ἀρνιόνταν ὄλοι οἱ ἐκδότες· νὰ τὸ δημοσιεύσουν, τυπώθηκε ἐπὶ τέλος μὲ προεγγραφῆς ἀγοραστῶν, χάρη στὴν πρωτοβουλία τοῦ Λεοπόλδου Σονλάϊνερ, φανατικοῦ θαυμαστή του. Σὲ λίγο ἐκδόθηκαν κι' ἄλλα τραγούδια του κι' ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ἡ **Μαργαρίτα στὸ Ρεδάνι**. Οἱ ἐκδότες Κάπι καὶ Ντιαμπέλι, μυρίστηκαν μιὰ ἐμπορικὴ ἐπιτυχία στὰ λήντερ τοῦ Σοῦμπερτ κι' ἔγραψαν γι' αὐτὰ πραγματικὰ ἐγκώμια στὴν ἑφημερίδα τους· ὁ Σοῦμπερτ λανσαρίστηκε πιά. Καὶ σ' αὐτὸν ἀναθέτουν νὰ γράψει δυὸ καινούρια κομμάτια πού πρόσθεταν στὴν «**Καμπανίτσα**» τοῦ Ἐρολντ, πού τὴν προβάριζαν τότε στὸ θέατρο τῆς αὐλῆς. Αὐτὴ ἡ ἀναγνώριση στάθηκε ἡ πρώτη μεγάλῃ ἱκανοποίηση τοῦ φτωχοῦ Σοῦμπερτ, ὕστερα ἀπὸ ἑπτὰ χρόνων ἐπίμονης κι' ἐντατικῆς ἐργασίας κι' ἀδιάκοπων ὄσο κι' ἀνιδιοτελῶν προσπαθειῶν!

Ἡ εὐχάριστη διαμονὴ του στὸ Σαϊν-Πόλτεν, μὲ συντροφιά τὸν Σόμπερ, στεφάνωσε αὐτὴν τὴ δοξασμένη χρονιά του.

Βιέννη, 2 Νοεμβρίου 1821. — «Νὰ μας πάλι πού ξαναγυρίσαμε— γράφει ὁ Σόμπερ στὸν Σπάουν—, ὁ Σοῦμπερτ κι' ἐγώ, ἀπὸ τὴ διαμονὴ μας, μισὴ στὴν πόλη καὶ μισὴ στὴν ἐξοχὴ, φέρνοντας μαζί μας τὴν ἀνάμνηση ἐνὸς ἡμέρου μῆνα. Στὸ Ὅχσενμπουργκ εἴμαστε πολὺ ἀπασχολημένοι μὲ τὸ ὄραϊο τοῖσι. Τὸ ἴδιο καὶ στὸ Πόλτεν, ὅπου πηγαίναμε σὲ χοροὺς καὶ σὲ κοντσέρτα, πράγμα πού δὲ μᾶς ἐμπόδιζε νὰ ἐργαζόμεστε πολὺ, πρὸ πάντων ὁ Σοῦμπερτ. Αὐτὸς βρίσκεται στὴ δεύτερη πράξη κι' ἐγώ στὴν τελευταία.¹ Πῶς θὰ ἤθελα νὰ εἶσαι μαζί μας γιὰ νὰ βλέπεις πῶς γεννιοῦνται αὐτὲς οἱ ὄραιες μελωδίαις, ὅπου ὁ πλοῦτος κι' ἡ δροσιὰ τῶν ἰδεῶν τίς κάνουν πραγματικὰ ὑπέροχες. Ἡ κάμαρά μας στὸ Σαϊν Πόλτεν ἦταν πάρα πολὺ εὐχάριστη: δυὸ δίδυμα κρεβάτια, ἕνας σοφᾶς πλάϊ σὲ μιὰ πολὺ ζεστὴ θερμάστρα κι' ἕνα πιάνο, τὴν ἔκαναν ἐντελῶς οἰκογενειακὴ καὶ ἄνετη.

(1) Οἱ δυὸ φίλοι συνεργάζονταν σὲ μιὰ τρίπραχτὴ ὄπερα: «Ἀλφόνσος καὶ Ἐστρέλλας».